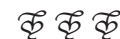

o pohnútkach tvorby, analyzovať texty, hľadať v nich kvality či nedostatky. Je to tým, že som pozorný čitateľ, že knihy nečítam len pre ich príbeh alebo pre lesklú obálku, ale snažím sa vniknúť do textu, do kompozície, do štylistiky. Je to aj tým, že pri čítaní dobrých diel sa učím, pri posudzovaní týchto diel hľadám aj odpovede nielen na otázky toho-ktorého autora, ale aj na otázky vlastné. Preto som písal kritiky a eseje a môžem sa priznať, že to bol veľmi vítaný doplnok k mojej beletristickej práci. A pokiaľ ide o hodnotenie súčasnej americkej literatúry, som presvedčený, že je na vysokej úrovni, najmä próza. A to nemyslím iba na jej vrcholy – Saul Bellow, Bernard Malamud, Norman Mailer, Joseph Heller, Philip Roth, Kurt Vonegut, William Styron, E. L. Doctorow, Joyce C. Oatesová a ďalší, aj mladší autori. Aj v ich dielach cítiť znepokojenie. Amerika prešla v posledných rokoch mnohými otrasmami, zbytočnými vojnami, hospodárskymi krízami, stratou dôvery – a to sa prejavilo aj v literatúre. Kamsi zmizol mýtus o americkom sne, aj keď, pravdaže, Amerika stále tento sen žíví a stále je reálny, stále sa dá realizovať, no už to nie je žiadne trblietavá pozlátko z hollywoodskej produkcie. Stratili sme mnohé sociálne istoty. Veľa vecí a javov sme museli prehodnotiť. V takomto pohľade na realitu je americká literatúra viac či menej jednotná, hoci slovo jednotná nie je adekvátne. Spisovatelia, to nie je kolektív, to je zbor individualít. Mimochodom... je to zvláštny úkaz, ale mnohí spisovatelia sa ani nechcú navzájom stretávať. Ja sa tiež nazdávam, že nie je vždy potrebné a užitočné hovoriť s iným spisovateľom – aj keď to nie je pravidlo! – o autách, bejzbale, politike, a už vôbec nie o základných tajomstvách, ktoré má každý z nás. Preto niektorých autorov rád čítam, ale nerád vidím. Niektorých som stretol a nemal som to robiť, aj keď ich považujem za priateľov – nemôžem brať veci vážnejšie, ako ich beriem. Viem z vlastných skúseností, že americkí spisovatelia nemajú radi skupiny, programy a vyhlásenia. Literatúra sa síce rodí z kolektívneho pocitu, ale definitívnu podobu dostáva v samote pracovní. Preto mi prepáčte, ak o tomto probléme hovorím len tézovite. Najradšej sa vyjadrujem sám za seba.

MILAN RÚFUS

*Používam poéziu na veci,
ktoré sú mimo nej*

Milan Rúfus (1928) je jednou z ikon modernej slovenskej literatúry. Básnik rýdzo slovenský, no pritom hĺbkou a univerzálnosťou svojich textov básnik svetový. Ako máloktorý autor v dejinách slovenskej spisby dokázal tak presvedčivo osloviť čitateľov a zanechal v našej literatúre nezmazateľnú brázdú. Bol skromný a pokorný, služobník slova, no pritom zvrchovaný kráľ poézie.

Prvý rozhovor s Milanom Rúfusom vyšiel v knihe Rozhovory v roku 1975, no aj po vydaní tejto knihy sme sa náhodne či nenáhodne stretávali na rôznych akciách, a tak k pôvodnému rozhovoru pribúdali ďalšie otázky a odpovede. Nová verzia rozhovoru je doplnená o témy, o ktorých Rúfus predtým nechcel, resp. nemohol hovoriť.

• • •

Máloktorý autor sa vedome distancuje od základnej prainšpirácie svojej tvorby, ktorá vyviera zo zážitkov a citových skúseností detstva či mladosti. V čase dospievania mnohí začínú písať, aby uniesli ťarchu zážitkov a citových impulzov. Ako ste sa vy prepísali cez tento stav dospievania, inými slovami, ako si spomínate na svoju ranú tvorbu?

Je to zvláštny, paradoxný úkaz. Časťou svojej osobnosti sa človek vyvíja vlastne celý život. Celý svoj život rozmnožuje počet skú-

seností, dešifruje si ich písmo a dáva sa nimi poučovať, teda koriguje svoj predchádzajúci názor, alebo si ho upevňuje a upresňuje, skrátka, pracuje na ňom i na sebe. No zároveň časťou osobnosti, naskrze nie zanedbateľnou, sa ustáli do definitívnej alebo aspoň minimálne meniteľnej podoby hneď na počiatku svojho detstva. Do detského tielka, poddajného a mäkkého ako vosk, sa odtláčajú prvotné zážitky tak hlboko, že všetko, čo príde po nich, sa premieta už na ich pozadí. Veci sa teda majú tak, že niekto jednoducho odniekiaľ prichádza či pochádza a na tom sa nedá nič meniť. Svet prvotných skúseností sa v ňom zafixuje v podobe istoty a kedykoľvek sa v dospelom živote dostane do situácií, ktoré ním otrasú, rozboria stavbu jeho hodnôt, tu vždy, mimovoľne, až reflexne sa vracia k svojim počiatkom, aby si na chvíľu odpočinul a nabral sil do ťažkej práce, ktorá ho čaká: znovu postaviť rozbořené. Pokiaľ ide o moju genézu, patríam k dlhému radu tej slovenskej inteligencie, ktorá pred vstupom do mesta si musela očistiť topánky od poľnej hliny. Osem rokov som to robieval doslova, keď som denne dochádzal po šesťkilometrovej poľnej ceste do mikulášskeho gymnázia a za vrbickým mostom, pred vstupom na asfalt, čistieval som si obuv od hliny a ornice. Prichádzal som totiž odtiaľ a nemá zmyslu otázka, či je to dobré a či je to zlé. Detský zrak prijme, poľudští a okrášli takmer všetko. Nepochybujem o tom, že pre deti narodené na Štrkovci, je aj Štrkovec pekný. Prečo by sme mali byť smiešni my s našou hlinou na topánkach? Chcel by som teda upozorniť na relativitu objektívnych hodnôt, zafixovaných a mystifikovaných detskou pamäťou. V umení hráva detstvo úlohu média, prostredníctvom ktorého sa chceme spojiť s tajomstvom, aby sme ho rozlúštili.

Detstvo... to sú aj prvé dotyky s okolím, so spoločenstvom, v ktorom ste žili.

Spomínam si na detstvo dvojakým spôsobom. Raz má kvalitu privatej spomienky, v ktorej každá udalosť viažuca sa k tomuto času nesie v sebe silný citový náboj, svetielkuje, vyžaruje, bez ohľadu

na objektívny dosah príbehu. Druhý spôsob je pokusom o objektívne kvalifikovanie týchto javov i napriek tomu, že sú mojou citovou slabôstkou. Nuž a z toho druhého bodu videné, bol by som si vedel vybrať aj šťastnejší čas pre moje detstvo a dospelie. Už prvé detské zážitky boli poznačené desaťročím veľkej hospodárskej krízy, ktorá vyvrcholila v mnichovskej tragédii. Čas vnútorných istôt, nenarušovaných zvonka, sa mi skončil už desaťročnému. Vtedy prišla zmena vrchnosti a s ňou zmena pravd. Čo ešte včera bolo pravdou, dnes sa už vyhlasovalo za lož. Pred očami desaťročného prebiehali spoločenské metamorfózy dospelých. To, čo potom prinášali dejiny, bolo z roka na rok strašnejšie. Hukot nemeckých vojenských transportov sa ozýval nepretržite tatranskou kotlinou. Potom prišlo Slovenské národné povstanie, neprestajné represálie fašistov, potom desať týždňov vo frontovom zázemí pri oslobodzovaní Liptovského Mikuláša. Veru, mám dosť málo dôvodov, aby som pri slove detstvo, dospelie, vyrazil zo seba sentimentálne ach! A predsa... A predsa! Bolo to detstvo, bolo to moje detstvo, ľudské detstvo, ktoré si vie ustlať i na kameni a zakvitnúť tam fantastickým kvetom. Okrem toho v prvom desaťročí môjho života som sa dôverne zoznámil s človekom, ktorý ma už nikdy neprestane príťahovať a vzrušovať. Chudobný človek, rovný ako svieca. Nie spotrebiteľ, nie nervózny konzument, ale bojovník zápasiaci o existenciu spôsobom, ktorý vzbudzuje úctu. Nijaký anjel, nijaká krasotinka a vôbec už nie krasoduch. Drsný vo svojich spôsoboch a vnútorne čistý. Láska na celý život. Druhá vec, ktorú mi prinieslo detstvo a ktorú dnes už treba považovať za veľký dar, bolo harmonické spoluzitie človeka a prírody. Prežil som krásne, zelené detstvo. Mával som dni, keď som vyrazil do poľí a vracal sa iba večer a vlasy mi voňali vrbovým prúťim, kono-pami a d'atelinou. Odvtedy ten kraj a jeho kontúry akoby boli odtlačené priamo vo mne, do smrti ich bude zrkadliť moja pamäť.

Neskôr, už v procese tvorby, začína básnik čoraz častejšie a nástoječivejšie uvažovať o zmysle poézie a zvlášť o vlastnej tvorbe. Čo pre vás poézia znamená, čo znamená tvoriť?